

Ограничението в максималния размер на получаваните пенсии – регулатор, свързан с принципа за социална справедливост или дискриминация

Според параграф 6, ал. 1 от Преходните и заключителните разпоредби на Кодекса за социално осигуряване, максималният размер на получаваните една или повече пенсии, отпуснати до 31 декември 2009 г., без добавките към тях, се определя от 1 юли на всяка календарна година в размер на 35 на сто от максималния осигурителен доход за предходната календарна година, определен със Закона за бюджета на държавното обществено осигуряване (ДОО). Посоченият процент (35 на сто) е средният коефициент, с който пенсиите за осигурителен стаж и възраст заместват трудовото възнаграждение, от което са изчислени - т. нар. „коефициент на заместване”.

Съгласно § 22з, ал. 1 от ПЗР на КСО, за 2009 г. максималният размер на получаваните една или повече пенсии без добавките към тях се определя, считано от 1 април, в размер на 700 лв.

Така максималният размер на пенсията (пенсиите), независимо кога са отпуснати, се обвързва с максималния осигурителен доход, до който се извършва осигуряването, определен със Закона за бюджета на държавното обществено осигуряване за съответната година и този принцип на взаимоотношване съществува в законодателството ни съществува с влизането на КСО в сила, считано от 01.01.2000 г.

Ограничения в максималния размер на получаваните пенсии, обаче и без обвързването с максималния осигурителен доход, в законодателството ни е съществувал и преди. В 47, ал. 5 от Закона за пенсиите (разпоредбата е приета с ДВ, бр. 102 от 1967 г., изм. с бр. 90 от 1980 г., отм.) е записано: „Във всички случаи не може да се получава пенсия по-голяма от най-високото трудово възнаграждение, което е получавал пенсионерът през последните 10 години от трудовия му стаж.

Чл. 47б, ал. 2 (нов - ДВ, бр. 6 от 1990 г., отм.) предвижда, че размерът на пенсията или сборът от получаваните повече пенсии не може да надвишава 500 лв. месечно. Разпоредбата е изменена с ДВ, бр. 52 от 1992 г., в сила от 1 май 1991 г. И гласи: „Размерът на получаваните една или повече пенсии заедно с добавките без тези по Указа за насърчаване на раждаемостта не може да надвишава трикратния размер на социалната пенсия”. С последното изменение на разпоредбата с ДВ бр. 22 от 1996 г., размерът на получаваните една или повече пенсии не може да надвишава трикратния размер на социалната пенсия. Именно това изменение в края на 1997 г. бе атакувано от тогавашния главен прокурор, покойният Иван Татарчев пред Конституционния съд. С решение № 21/15.07.1998 г. по к.д. № 18/97 г. със 7:5 гласа Конституционният съд реши, че ограничаването на максималната пенсия не противоречи на основния ни закон, като конституционните съдии Асен Манов, Димитър Гочев, Александър Арабаджиев, Георги Марков и Тодор Тодоров изразяват в особено мнение.

Установяването на максимални и минимални граници на получаваните пенсии, както и тяхната взаимна обусловеност, са последица от действащата у нас система на пенсионното осигуряване. Тя се квалифицира във финансово отношение като "разходно-покривна". При тази система „пенсионен” таван е необходим - той служи, за да се гарантира получаването на минимален размер на пенсия. В Преамбюла на Конституцията на Република България е залегнал основният принцип за справедливост. А в чл. 3, т. 2 от КСО като основен принцип на функционирането на системата за социално осигуряване е прогласен принципът на солидарност. Самата пенсионна система в България е базирана на разходопокривен принцип.

„Таван” на пенсиите няма само у нас. Такъв съществува още в 12 други страни членки от ЕС, като в Словения високите пенсии се облагат с данък. В останалите страни в ЕС, където има таван, той е съпоставен с работната заплата - 30%-40% е максималната пенсия в съотношение със заплата.

Така, че нормативното предвиждане на „таван” на пенсиите е въпрос на социална справедливост.

Ако се говори за несправедливост при ограниченията в максималния размер на пенсиите, то по същия начин би следвало да се постави въпросът и за гарантираните минимални пенсии. Въпреки, че много хора получават под този гарантиран минимум пенсии, на тях им се изплаща не по-малко от нормативно определения минимум.

Защо са се получили пенсии в размер, драстично надвишаващ нормалните параметри (средния размер на получаваните такива).

В България старият Закон за пенсиите даваше възможност да се избират три години с най-високи доходи. През годините нормативното регулиране е било следното:

Чл. 11 от ЗП – „Размерът на личната пенсия за изслужено време и старост се изчислява върху получаваното средно месечно брутно трудово възнаграждение през три последователни години от последните 10 години трудов стаж по избор на пенсионера”.(ДВ, бр. 91 от 1957 г.)

Чл.11 от ЗП – „Размерът на личната пенсия за изслужено време и старост се изчислява върху получаваното средно месечно брутно трудово възнаграждение през три последователни години от последните 15 години трудов стаж по избор на пенсионера”.(ДВ, бр. 102 от 1967 г.)

Чл. 11 от ЗП – „Размерът на личната пенсия за изслужено време и старост се изчислява от средномесечното брутно трудово възнаграждение или доход, върху които са внесени осигурителни вноски за периода от три последователни години от последните 15 години трудов стаж до 1 януари 1997 г. по избор на лицето и трудовия му стаж след тази дата”. (ДВ, бр. 22 от 1996 г.)

Този три-годишен референтен период е повече от 10 пъти по-кратък от целия осигурителен живот на един човек. Самите пенсионери наричат тези три години "хитрите години". На практика върху размерът на пенсията влияние не оказва доходът, върху който са внасяни осигурителни вноски през останалия период от трудовата дейност. **Това е едната причина.**

Тук следва да се обърне внимание и на обстоятелството, че старата ни пенсионна система допускаше твърде ранно пенсиониране на определени категории работници и служители, при които се извършва преобразяване и на годините положен стаж (една към три или две години), при което се е получавала законова фикция – примерно лице на 60 г. има 50 г. стаж за целите на пенсионното осигуряване. Естествено такава законова фикция съществува и сега, но възрастта за пенсиониране е увеличена така, че подобни драстични „несъответствия” не съществуват.

Втората причина е, че нямаше максимален размер на осигурителния доход – хората се осигуряваха върху цялото си възнаграждение.

Тези два „дефекта” на стария пенсионен модел доведоха до големи изкривявания, включително и размер на пенсии над 10 000 лева.

В новата осигурителна система, която е в сила от 2000 г., всяка година след 1997 г. вече влиза в референтния период, т.е. доходът има значение за изчисляване на

пенсията. Като има и максимален осигурителен доход, съществува автоматичен регулатор, който определя едно съотношение между минималната и максималната пенсия от около 1 към 5. Затова ще отпадне необходимостта от „таван” на пенсиите. За всички, които имат доходи над максималния, съществува възможността да се ползват от доброволното пенсионно осигуряване, където се ползват данъчни облекчения.

Съгласно чл. 70, ал.3 от Кодекса за социално осигуряване, индивидуалният коефициент се изчислява от дохода на лицето, върху който са внесени осигурителни вноски за периода от три последователни години от последните 15 години осигурителен стаж до 1 януари 1997 г. по избор на лицето **и от дохода за периода след тази дата до пенсионирането му.**

Максималният осигурителен доход е регулатор за максималния размер на пенсията. Така че каквато и пенсия да се даде, минималната пенсия спрямо най-високата няма да бъде в съотношение 1:5. Това не е само европейска политика, тъй като част от страните в ЕС дори нямат такава.

Идеята за максимален осигурителен доход бе въведена от 1 януари 2000 г. Това е максималният доход, върху който могат да се правят осигурителни вноски в страната. За 2000 г. и 2001 г. той беше 10 минимални работни заплати (МРЗ). От 2002 г. максималният размер на осигурителния доход беше определен на 850 лв., за 2003 г. - 1000 лв.; за 2004 г.- 1200 лв.; за 2005 г. - 1300 лв.; за 2006 г. - 1400 лв.; за 2007 г. - 1400 лв.; за 2008 г. и за 2009 г. - 2000 лв.

Според сега действащото законодателство за пенсиите, отпуснати до 31 декември 2009 г., винаги ще се определя таван в процент от максималния осигурителен доход за предходната година.Т.е., ако пенсията бъде отпусната след 1 януари 2010 г., таван за нея не би следвало да има. Това е именно заради обсъдена по-горе разпоредба на § 6 от ПРЗ на КСО.

Тук също следва да се подчертае, че внасянето на осигурителни вноски, макар преди въвеждането на максималния размер на осигурителния доход да се е извършвало върху цялото получавано възнаграждение, тежестта за внасянето им е била изцяло върху работодателите до 1996 г. (чл. 148 от КТ/51 г. „Осигурителните вноски се внасят от предприятията, учрежденията, организациите и физическите лица, без да имат право да облагат работника или служителя или да удържат осигурителните вноски от трудовото му възнаграждение). Т.е. излаганите сега твърдения, че от възнагражденията на лицата са се удържали осигурителни вноски, което по своя характер представлява дискриминация, свързана с ограничаването на размера на определената пенсия, не отговаря на обективната истина.

Комисията за защита от дискриминация постанови решение, в което приема, че таванът на пенсиите, отпуснати до 31 декември 2009 г., е дискриминационен. Тя се произнесе след жалби на пилоти, военни и миньори, които са най-засегнати от ограничението.

Дали съдът в Страсбург, сезиран (засега с осем жалби от пенсионери и организации) ще се произнесе в полза на лицата за наличие на ограничаване на права в изложения аспект, предстои да разберем в близките няколко години, предвид по-дългия период на произнасяне. Считам обаче, че държавата ни има достатъчно аргументи, за да се защити тезата, че нормативното съществуване на такъв регулатор на пенсиите, е обосновано и няма нито ограничаване на права, нито дискриминация от какъвто и да е характер.

Естествено, изложеното по-горе е само моето лично разбиране, формирано като резултат от анализа на законодателството ни, регулиращо обсъжданите правоотношения.